P. Donatus Dunselman O.F.M. Cap

Adat-gebruiken van Kendajan-Dajaks van West-Borneo in acht te nemen na een brand

In: Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde 108 (1952), no: 1, Leiden, 62-68

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

Lèngsèr: Met uw verlof, Gebiedster! 'k aanvaard plichtshalve uw gebod, 'k schik me naar uw woord; ik zal niet langer in uw nabijheid verkeren, terstond ga ik op weg.

Purbasari, treurig gestemd, wordt weggeleid door Vader *Lèngsèr*.

(*Melodie van Purbasari*)

Hare Edelheid Jonkvrouw *Purbasari*, / de schone, welriekende *Purbasari*, / de schone favoriete van de godheid, / van de godheid *Radjuna de Asceet*²³), / de allerbekoorlijkste schone, / gracieus tot in het diepst van haar wezen.

De Prinsessen gaan heen in gezelschap van *Indradjaja*.

DEEL III

Op de *Tjupu Mandala Aju*, midden in het oerwoud zit *Prinses Purbasari* op een boomstam te weeklagen.

Purbasari: Ach *Pohatji's*, hoog verheven, / ach Godheid die mij 't aanzijn hebt gegeven, / beter is het, dat Gij het leven / van mij wegneemt en tot voleinding brengt; / 't heeft geen zin te blijven leven, / iedere dag bezwaard door zorgen, / vol ellende elke nieuwe morgen:

Door haat en afgunst getroffen, / tenslotte zelfs verbannen, / 't gaat werkelijk alle perken te buiten, / er is niet het minste medegevoel, / en dat terwijl 'k geen schuld heb. / Ach Vader, ach Moeder, / kom mij te hulp, help mij toch!

Ze merkt niet, dat in de hoogte iemand haar zit te bespieden; zachtjes komt de *Lutung* op de *Prinses* toe; de *Prinses* gilt van schrik. De *Lutung* gaat weer achteruit.

Lutung Kasarung: Neem me niet kwalijk dat 'k u stoor; / wees maar stil, lief meisje, / heb geduld en vertrouwen, / schrei toch niet zo. / Wees hieraan indachtig: / de Godheid is rein van wezen, / rechtvaardig en genadig, / heb daarom geen angst.

Purbasari: Hé, kijk eens aan, een *lutung*, hoe vreemd dat hij kan spreken, goed verstaanbaar als een mens. Vanwaar komt ge, en waar hoort ge thuis?

²³) Deze regels suggereren vermoedelijk identiteit van *Lutung Kasarung* met *Ardjuna* (zie Verh. Kon. Inst. dl VIII, p. 244—245).

Lutung Kasarung: Mijn woonplaats is zeer ver van hier, mijn naam luidt Lutung Kasarung; nu vraag ik op mijn beurt: hoe zijt gij geheten, en wat is wel de reden dat ge u midden in het woud bevindt?

Purbasari: Naar men zegt, ben ik een koningskind, men noemt mij Purbasari, een prinses beladen met smart, een jongstgeborene die in ongenade is gevallen, een vorstin vervuld van verdriet, geplaagd door de laster van haar zusters, verbannen naar 't diepst van het woud, ten prooi van tijgers en neushoorns.

Lutung Kasarung: Ach lief meisje, hoe heb 'k met u te doen; als het zo met u gesteld is, wil ik mijn lot aan het uwe verbinden; als ge met mij genoegen wilt nemen, zal ik uw nederige dienaar zijn.

Purbasari: Welk een duizendvoudig geluk, een tienduizendvoudige vreugde, dat er nu een metgezel gekomen is, zodat ik me niet langer eenzaam hoef te voelen.

De lampen worden gedoofd; als ze weer aangaan, is er in het bos een kleine hut; ervóór houdt de Lutung de wacht.

De Prinses komt te voorschijn uit de hut, haar gezicht staat verdrietig en bezorgd, ze verzinkt in gepeins, dan begint ze te schreien.

De Lutung poogt te vergeefs, haar op te vrolijken; vervolgens roept hij tien lutungs, die gezamenlijk de „Lutungdans” uitvoeren.

De Prinses begint vrolijk en opgewekt te worden.

Purbasari: Hé, jongen, kijk eens goed, 't lijkt wel iemand met een blaasroer bij zich, zeker is 't een jager?

Lutung Kasarung: Ge hebt gelijk, Jonkvrouw, verstop u vliegensvlug, zoek een wijkplaats in de ruigte, misschien is het iemand met slechte bedoelingen, laat ik maar hoog in de bomen klimmen.

Purbasari verdwijnt naar de ruigte; Grootvader Blaasroerschutter komt aanlopen, speurende naar jachtbuit. Ongemerkt komt de Lèngsèr van Padjadjaran achter hem aan.

Lèngsèr: Neem me niet kwalijk dat 'k u stoort, zou ik hier even uit mogen rusten? als m'n zweet is opgedroogd, ga ik weer op stap.

Grootv. Blaasroersch.: Hé, vanwaar zijt ge afkomstig, heer, ik ontmoet u voor het eerst.

Lèngsèr: Ik ben de Lèngsèr van Padjadjaran, ik kom een bevel van de Vorst overbrengen, 'k draag een woord van de Koning met me mee, 'k ben op zoek naar Grootvader Blaasroerschutter, kunt ge mij misschien informatie omtrent hem verstrekken?

Grootv. Blaasroersch.: Hahahaha! goede vriend, herkent ge me dan niet meer, zijt ge me vergeten? gewis toch ben ik die kranige baas, die kerel van stavast... gewéést, vermaard onder de naam van Grootvader Blaasroerschutter.

Lèngsèr: Welk een duizendvoudig geluk, een tienduizendvoudige vreugde, dat 'k u thans mag ontmoeten, met u in aanraking komen, u onderweg aantreffen.

Grootv. Blaasroersch.: Kom, deel gij nu mede, wat de reden is van uw komst, dat ge een zo verre tocht hebt ondernomen, mij op zo grote afstand hebt opgezocht, binnentredend in de uitgestrekte bossen, het grote en eenzame oerwoud. Ik ben er hevig van geschrokken, dat ge een boodschap van de vorst komt overbrengen; kom, doe uw woord, vertel het ronduit.

Lèngsèr: Hoed u voor ontsteltenis en schrik, wees niet beangst noch beducht; mij is dit bevel medegedeeld: Grootvader moet jacht maken op een lutung, in levende staat moet hij ten hove aangeboden worden. Maar het moet ten spoedigste gebeuren, vóór morgen moet het in orde zijn. Als het niet lukt, zal het Grootvader stellig kwaad vergaan, en wordt hij voeder voor de galg.

Grootvader Blaasroersch.: Ach lieve hemel, wees mij genadig! natuurlijk, natuurlijk, ik had het wel vermoed, m'n hart bonsde zo heftig: een teken dat ik in ellende zou geraken; ach heer, ik smeeek om milde vergeving.

Lèngsèr: Zeg eens Grootvader, ge behoeft niet zo een omhaal van woorden te gebruiken; 't is een bevel van de Vorst, het woord van de Koning, 't is niet goed daarop critiek te oefenen, en het laat zich niet veranderen; neem maar liever uw maatregelen, want de Koninklijke Kluizenaar heeft voor het eerst het oord der ascese verlaten, het is zijn wens bij het verbreken der vasten lutungvlees te nuttigen.

Grootv. Blaasroersch.: Ach heer, hoe moet dat nu toch! ach grootmoeder ²⁴⁾, 'k vraag u vergeving, het blijkt daareven onze laatste ontmoeting te zijn geweest, ach ach....

Lèngsèr: Wel wel, Grootvader schijnt naar geen vermaan te luisteren; in plaats van ach en wee te roepen, moest ge liever uw maatregelen nemen; welaan, ik wens u toe dat ge spoedig zult slagen; thans keer ik terug, er wordt gewacht op mijn aanwezigheid ten hove.

Lèngsèr verlaat het podium. Grootvader Blaasroerschutter kijkt rond.

Grootv. Blaasroersch.: Ziedaar! ieder krijgt het zijne, elk ontvangt z'n deel; terwijl ik van de vroege ochtend af nog niets gevangen heb, vind ik nu dan eindelijk precies wat ik zoek.

Hé daar, Lutung, opgepast!

Als Grootvader het blaasroer wil aanleggen, komt Purbasari te voorschijn uit de ruigte, om het hem te beletten.

Purbasari: Ach Grootvader, heb toch medelijden, laat u niet in met de lutung, breng hem niet ter dood.

Grootv. Blaasroersch.: Hé meisje, waar kom je vandaan, wat ben je een bemoeial! En dat nog wel terwijl 't maar om een lutung gaat, om niet meer dan een aap!

Purbasari: Moge er toch bij Grootvader medegevoel zijn, die lutung is mijn broeder, laat hem geen leed wedervaren.

Grootv. Blaasroersch.: Hoe kun je nu een dier tot broeder hebben! Bovendien ben ik gezonden door de Vorst, handel ik in opdracht van de Koning; er wordt van me verlangd dat 'k een lutung zal bemachtigen.

Ga maar liever gauw op zij, laat m'n blaasroer los, anders gaat de lutung er nog van door.

Grootvader rukt het blaasroer los uit Purbasari's handen; dan mikt en richt hij, maar als het afgaat, geeft Purbasari er een ruk aan, zodat het pijltje schampt.

Grootv. Blaasroersch.: Verdraaid, wat een ondeugend nest!

Lutung Kasarung: Hahaha, die dwaze ouwe deugniet, hij schijnt wel heel aftands te zijn, hij weet niet eens met een blaasroer om te gaan.

²⁴⁾ Aldus roept de blaasroerschutter zijn vrouw aan.

Grootv. Blaasroersch.: Hé, wat een grappige lutung, vreemd dat hij zo goed kan praten. Kom eens hier, mooie jongen, en ga met opa mee; straks zal ik je speelgoed geven, dan gaan we een tol voor je maken.

Lutung Kasarung: 'k Wil wel naar beneden komen, maar dan moet u me als kind erkennen, en ik uw pleegzoon worden.

Grootv. Blaasroersch.: Komaan dan, opa zal je als kind erkennen, laten we vlug naar Grootmoeder gaan.

De *Lutung* komt naar beneden en begeeft zich naar Grootvader Blaasroerschutter.

Grootv. Blaasroersch.: Schik je er maar in, jongen, schik je er maar in, dat opa je handen gaat vastbinden, want anders zou je er misschien vandoor gaan.

Lutung Kasarung: Die tandeloze schavuit! M'n handen hoeven heus helemaal niet vastgebonden te worden; als 'k er vandoor wilde gaan, zou ik zoëven niet eens naar beneden zijn gekomen.

Purbasari: Zeg jongen, wat wil je eigenlijk? de keel begeeft zich uit eigen beweging naar het mes: je kunt er van op aan, dat je geslacht zult worden.

Lutung Kasarung: Mijn meesteres, die uw lot zo lijdzaam draagt, maak u niet ongerust of bezorgd; m'n leven zal er niet mee gemoeid zijn, misschien wordt het zelfs een weg die tot heil leidt.

Purbasari: Dan moet het maar zo zijn; ik bid slechts dat het je goed mag gaan, en kom toch vooral weer gauw terug, 'k zal me zo ontzettend eenzaam voelen.

(*Melodie van de Lutung*)

Met gestrekte armen gaat de *Lutung* voort, gespannen zijn z'n leden; / gulden strepen heeft z'n staart, lang en slank van vorm, / vlammend als het avondrood, / blinkend als de sterren.

F. S. ERINGA.

[De vertaling der delen IV—VI zal in de eerstvolgende aflevering
dezer Bijdragen gepubliceerd worden]

ADAT-GEBRUIKEN VAN KENDAJAN-DAJAK'S VAN WEST-BORNEO IN ACHT TE NEMEN NA EEN BRAND.

De hier volgende adat-gebruiken omtrent het rituële opnemen van de as na een brand, zijn door een Dajakse godsdienst-onderwijzer voor mij opgetekend te Pakumbang, een groot Dajaks dorp nog behorend tot het Ulu-Mempawah-gebied, in het jaar 1945 naar aanleiding van een recente brand aldaar.

Ter vermijding van te veel aantekeningen mogen we in het algemeen verwijzen naar de artikelen over de Kendajan-Dajak's in de Bijdragen Deel 105 p. 60—105, p. 147—218 en Deel 106 p. 321—373.

NGANGKATA^s ABU NANG ANGUS RUMAHNJA.

Manurut adat na^s éné^s diri^s, urakng nang bakaturunan, kamilé ada kaangusatn kampokng, rumah tanga^s ato^s djukut diri^s nang kaangusatn ngian tadi, tantulah diri^s angkat abu, ahé agi^s paralu sidi, supaja amé badi bamangka^s dalapm njawa séngat. Dan agi^s njarua^s sumangat padi baras, sumangat manok pulakng katiborakngnja, sumangat babotn pulakng kadulakngnja, sumangat modal rata pulakng katanga^s rumah, sumangat amas, pérak, timaga pulakng ka salubu^snja, supaja amé batangkis, bapélah, kata urakng nang dah tuha-tuha.

HET OPNEMEN VAN DE AS VAN EEN VERBRAND HUIS.

Volgens het gebruik van onze voorouders, van de aanzienlijken, wanneer er een dorp of huis is afgebrand, of onze goederen verbrand zijn, gaan we de as opzamelen en dit is volstrekt noodzakelijk, opdat het niet als een onheil oversla op onze levensgeest. Daarbij moeten wij terugroepen de ziel van de rijst, de ziel van de kippen naar hun voederbak, de ziel van de varkens naar de voedertrog, de ziel van de bezittingen naar het huis, de ziel van goud, zilver en koper terug naar het rotan-mandje, opdat alles niet zal vlieden en heengaan, zo zeggen onze ouderlingen.

I. *Adatnja ngianlah.*

Mulanja segala urakng nang kana kaangusatn nang koa, doho^s-doho^s musti bahaupm.

Dalapm bahaupm nang ngian sagala nambini, kamuda^s, kadé nana^s babaras, musti ngamur dan ngago^s pakarakng.

Abis talu ari diri^s samua nang ngian karadjaatn djukut-djukut nang dipakarangan.

De adat hieromtrent.

Om te beginnen moeten alle mensen, die door de brand zijn getroffen, in vergadering bijeenkomen. Voor deze bijeenkomst moeten alle vrouwen en jongelui, indien er geen gestampte rijst is, rijst gaan drogen en benodigdheden (voor een maaltijd) bijeenzoeken.

Drie dagen lang zijn wij (aldus) bezig met het klaarmaken van al de dingen, welke voor een offermaaltijd moeten gereed gemaakt worden.

II. *Bahaupm.*

Dalapm bahaupm nang ngian tadi musti diadaatn siam kurobokng batutup siam pahar, baras poé, baras sungguh, talo^s dan angkabakngnja, babotn séko^s aja^s talu réa, manok seko^s.

Babotn dan manok nang ngian tadi dibunuh ató disambaléh dan dikaradjaatn, dipandjawat buisnja. Lalu buis nang ngian disarapa^satn katangah sami^s.

Abis disangahatn babotn, manok dimakni^s, léa koa uga^s rémah-rémahan separati tumpi^s, poé d.l.l. diadiratn kaurakng manjak nang atakng dinjaru^s. Abis makatn tumpi^s lalu kaluar ampahatn, nasi^s, ai^s basasah kokot. Samua makatn, ina^s lama lalu pulakng. Babotn dibagi-bagi kaurakng pangaraga.

De bijeenkomst.

Voor de bovengenoemde bijeenkomst moet een *kurobong*¹⁾-martavaan worden klaar gezet, afgesloten met een koperen serveerblad, rijst en kleefrijst, een ei en *tengkawang*-vet, een varken van drie *réa*²⁾ groot en een kip. Het varken en de kip worden gedood, geslacht en klaar-gemaakt tot een offer.

¹⁾ *kurobong* is de schaal van een schildpad; hier betekent het een bepaald soort martavaan of tempajan gelijkend op zulk een schild.

²⁾ *réa* is een maat om de grootte van varkens te bepalen, vgl. onze aantekeningen hieromtrent in de jongste Adatrechtbundel van Borneo.